KUBBEALTI AKADEMİSİ KÜLTÜR VE SANAT VAKFI

OSMANLI DEVLETİ'NİN 700. KURULUŞ YILDÖNÜMÜ

AVRUPA'YA İLK ADIM

ULUSLAR ARASI SEMPOZYUM

01 Kasım 1999
Gelibolu

Yayına Hazırlayan
Ayşe Yıldız TOPUZ

KUBBEALTI NEŞRİYATI

İstanbul - 2001

Kutub Ömer Dede (Karîbî)
Gelibolulu Bir Halvetî-Uşşâkî Şeyhi ve Şiirleri

Mahmud Erol Kılıç*

Kendisinden bahseden yegâne kaynak olarak Hüseyin Vassâf Efendi'nin (ö. 1929) **Sefînetü'l-evliyâ**'sından[1] öğrendiğimize göre "Kutub Ömer Efendi" ve "Dede Ömer Karîbî" adlarıyla meşhur bir Halvetî-Uşşâkî şeyhi olan Şeyh Ömer Efendi aslen Saruhan'lı olup Gelibolu'ya sonradan yerleşmiştir. Pîr-i tarîk Hüsâmüddîn Hasan-ı Uşşâkî'nin (ö. 1001/1593) halîfelerinden Muhammed Memî-Cân Efendinin (ö. 1008/1599) halîfelerindendir. Şeyhi Memî-Cân Efendinin de aslen Saruhan'lı olması şeyhi ile memleketinde tanışmış olma ihtimâlini kuvvetlendirmektedir. Uşşâkî silsilesi Memî-Cân'dan sonra bu Ömer Efendiden yürümüştür. Vassâf mezkûr eserinde onun ancak dört halîfesinin ismini verebilirken bir dönem Mclis-i Meşâyıh Reisliği yapan Ahmed Muhyiddin Efendi (ö. 1909) Osmanlı tarîkat silsileleri üzerine pek mühim bir çalışması olan **Tomâr-ı Kebir**'inde; Osman Geliboluvî, Mehmed Geliboluvî, Mârûf Dede Geliboluvî, Mamûd Küşadavî, Hasan Esîrî, Süleyman Kastomônî, Gazanfer Mehmed Dede, Müftî Abdüllatif

* Doç. Dr. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

[1] Hüseyin Vassâf, *Sefînetü'l-evliyâ*, C. IV, s. 238, Sül. Ktp. Yaz. Bağışlar Bl. Nu: 2308.

Efendi, Pirzâde Mehmed Efendi, Cüneyd Mehmed Efendi, Muhyiddîn Efendi, Kemâleddîn Efendi, Mehmed Nûrî Efendi, Azîz Efendi, Ali Efendi, Ömer Efendi, Hamza Efendi, Mustafa Düssûkî[2], Âlim Sinan Efendi ve Ahmed Câhidî Efendi adlarıyla toplam 20 halîfesini listeler[3]. Söz konusu her iki kaynağı incelememizden Şeyh Ömer Efendiden sonra tarîkatın iki kola ayrıldığını öğreniyoruz. Birincisi, Keşan'da medfun halîfelerinden Âlim Sinan Efendiden (ö. 1050/1640) yürüyen kol ki günümüze kadar devam eden silsile buradan yürümüştür. İkincisi ise kimi araştırmacılarca kendisine Uşşâkıyye şubeleri içerisinde "Câhidiyye" diye bir kol nisbet edilen Kilidbahir'de medfun Ahmed Câhidî Efendidir (ö. 1070/1660)[4]. 1013/1605 tarihinde Gelibolu'da vefat eden Kutub Ömer Dede'nin kabri bugün belli değildir[5].

Ahmed Muhyiddîn Efendi yukarıda adı geçen eserinin ilgili sayfasının derkenarına "***Dedem Karîbî*** *mahlasını almıştır. Divânı vardır. 'Cânım kurbân olsun senin yoluna' ilâhisi onundur' şeklinde bir kayıt düşmüştür*"[6]. Ancak şiirleri incelendiğinde onun bu mahlasları birleşik olarak değil "Karîbî" ve "Dedem" şekillerinde ayrı ayrı kullandığı görülür. Hakkında çok fazla bilgi bulunmayan bu tekke şâiri için kendisi de bir Uşşâkî olan Hüseyin Vassâf "*Bir dîvânçesi elime geçmiş, mutâlaâ etmiş idim, kemâl-i ârifânesine şâhid oldum*" der ve

---

[2] Bu zâtın halîfesi Boşnak Mustafa Efendi (ö. 1092/1681) bir dönem İstanbul Kasımpaşa'daki Uşşâkî Âsitânesi'nde postnişînlik yapmıştır.

[3] Ahmed Muhyiddîn. *Tomâr-ı Kebir*, s. 113. Bu *unique* nüsha torunu Misbâh Erkmenkul'dadır.

[4] *Câhidiyye* daha sonra oğlu Lutfullah Efendi ve halîfesi Boğazî Ahmed Efendiler aracılığıyla iki koldan Edirne'ye ve bir diğer halîfesi Ali Efendi aracılığıyla da Bursa'ya intikâl etmiştir. Bursa Üçkuzular Dergâhı şeyhi Muhyiddin Efendi ve oğlu Abdullah Efendiler bilinen en son Uşşâkî-Câhidî şeyhleridir.

[5] 1992 yılında bizzat Gelibolu'ya yapmış olduğumuz seyâhatte yaşlı uşşâkî canlarından kabrinin Üçköprüler mevkiinde son köprünün ana yola bakan ayağının altında bulunduğunu ve Eceabat'a giden yol çalışmaları yapılırken şosenin altında kaldığını dinledim.

[6] Evic formunda bestelenmiş ve Yûnus Emre'ye izâfe edilen bu çok meşhûr ilâhî (Bkz. Cüneyd Kosal. *Yûnus İlâhîleri Güldestesi*, s. 36-37) Yûnus'un otantik şiirlerinin mûteber bir neşrini hazırlayan Mustafa Tatçı tarafından *Yûnus Emre Dîvânı* neşrine (Ankara 1990) alınmamış bilakis *Âşık Yûnus ve Diğer Yûnusların Şiirleri* (Ankara 1991, s. 16) isimli çalışmasına alınmıştır. Bu durumda Yûnus Emre'nin değil Âşık Yûnus'un olduğuna hükmedebileceğimiz bu ilâhî için Ahmed Muhyiddîn Efendi'nin bu iddîasının kaynağı ise meçhul kalmaktadır.

"Karîbî mazhar-ı irfân olan bir şeyhi âlîdir
Onun dîvânçesi esrâr-ı Kur'ân ile mâlîdir"

Medhiyesini yazar. Vassâf'ın incelediğini söylediği bu küçük dîvan muhtemeldir ki bugün İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'ne bağlı Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, nu: 332/2 de kayıtlı bulunan nüshadır[7]. Ayrıca bazı Uşşâkîyye müntesiblerinin ellerinde bulunan bir takım mecmualarda da bir iki nutkuna tesâdüf ettim. Dede Ömer Karîbî'nin hem Hüseyin Vassâf tarafından nakledilen ve hem de söz konusu bu pârekende mecmualardan aldığımız bâzı nutuklarını Osmanlı tasavvuf şiirinin bilinmeyen bir üstâdından nümûneler olmak üzere aşağıya alıyoruz:

İlm-i vahdete erip benliğin mahvetmeyen
Bâğ-ı hüsne ermeyen seyrânın aslın ne bilür
Bî-vücûd ilmiyle hikmet cür'asın nûş etmeyen
Hâb-ı gaflette kalan irfânın aslın ne bilür
Gâh seyrân gâh hayrân ol **Karîbî** dembedem
Vâsıl-ı Hak olmayan insânın aslın ne bilür.

---

[7] Zîra bilgisayar aracılığı ile yaptığımız araştırmada bu eserin bir başka nüshasına rastlamadık.

Feth-i bâb ister bu gönlüm Hakk'a dâim yalvarır
Yalvarır dâim usanmaz gece gündüz yalvarır
"Küntü Kenz"in mazharına erdi gönlüm cûşeder
Erdi vahdet menziline mahvolur hem yalvarır
Âlim-i allâm Hak'tır kuvvet ü kudret onun
Fazlına yoktur nihâyet gönül dâim yalvarır
Enbiyâ ve evliyâ sâhib-i kerâmet-i keşf-i Hak
Dâğ u taş sahrâ pazâr-ı ins ü cân hep yalvarır
Allahım kesme ümîdin kulların dembedem
Bu **Karîbî** kulun ister seni senden yalvarır
Fazl-ı kudret zâhir oldu gel beru seyrân senin
Genc-i mahfî çün yayıldı Âdemi devrân senin
Yer ve gök Hakk'a sücûd kıldılar insân için
Gir vücûdun şehrine bey' ve şirâ dükkân senin
Kâinâta kıl nazar kim görünen gören nedir
Gözükür bu cümle âlem cân ile cânân senin
Yedi kat gök yedi kat yer ins ü cân cümle melek
Âb-ı hayvân Hızr-ı İlyâs Yûsuf-ı Ken'an senin
Halk edüptur âlemi ketm-i ademden ol Hudâ
Zâhiren katresin ammâ mâ'nâda ummân senin
Bâğ u bostân nergis u gül genç ü rânâ hüsn-i dil
Hûri gılmân nûr u rıdvân ni'met-i Rahmân senin
Hasr-ı kalbe nâzır oladur munzır isen âlemde
Ânın için didi "Levlâk" ey **Dedem** sırrı senin

Hak Teâlâ bir hûb cemâl halk eylemiş
Alnını nûrdan yaratmış yüzünü ay eylemiş
Hatt-ı vesen altun suyunda bir elif çakmış hemân
İki kâş arasında lâm tâ elif nûn[8] eylemiş
Arş u kürs berr u bahr levh-i mahfûz u kalem
Oldurur bahr-i muhit katre-i ummân eylemiş
Bu **Karîbî** kul olupdur ol makâmın ehline
Varlığın ona verip nâmını insân eylemiş

- - - - - - - - -

Karîbî fazl-ı kudretten şarâb-ı ilm-i hikmetten
Tarîk-i Hak saâdetten ırağ olma muallâdan

- - - - - - - - -

Seni medheylemek ister bu gönlüm yâ Resûlallâh
Aceb vasfına kadir mi bu dilim yâ Resûlallâh

- - - - - - - - -

Karîbî bir zayıf kuldur ayırma sen onu senden
Bana benden yakın sensin çü yazdın kalbe Kur'ânı

[8] "*Letâif*" ve iki kaş arasındaki merkezine işâret edilmektedir.